

לא רח ~ פרשת השבוע

מוזיאון ישראל מארח את בית אבי חי

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךָ

פרופ' אביגדור שנאן / מקורות לקראת שבת זכור / תשפ"א

פסיקתא דרב כהנא ג, ח: עמלק - עם לק, אומה שבאות ללוק דמן של ישראל ככלב.

שמואל א פרק טו: (א) וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל שְׂאוּל אֲתִי שְׁלַח ה' לְמַשְׁחֹךְ לְמֶלֶךְ עַל עַמּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דְּבַר־יְהוָה: (ב) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת פְּקֹדֵתַי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶךָ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בְּדָרְךָ בַּעֲלֹתוֹ מִמְצָרִים: (ג) עַתָּה לָךְ וְהִכִּיתִהָ אֶת עִמָּלֶךָ וְהִחַרְמְתָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא תִחַמַּל עָלֶיהָ וְהִמַּתָּהּ מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה מֵעַלְל וְעַד יוֹנֵק מִשׁוּר וְעַד שֶׁה מִגְּמַל וְעַד חֲמוֹר: ... (ז) וַיֵּן שְׂאוּל אֶת עִמָּלֶךָ מִחַוִּילָה בּוֹאֵךְ שׁוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם: (ח) וַיִּתְּפֹשׂ אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עִמָּלֶךָ חַי וְאֶת כָּל הָעַם הַחֲרִים לְפִי חֶרֶב: ... (לב) וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עִמָּלֶךָ וַיִּלָּךְ אֵלָיו אֲגַג מֵעַדְנוֹת וַיֹּאמֶר אֲגַג אֲכֹן סָר מֵר הַמּוֹת: (לג) וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל כֹּאֲשֶׁר שָׁכַלָה נָשִׁים חֶרֶבְךָ כֵּן תִּשְׁכַּל מְנַשִּׁים אִמְךָ וַיִּשְׁפֹּךְ שְׂמוּאֵל אֶת אֲגַג לְפָנָיו ה' בַּגְּלָגֶל:

תוספתא סנהדרין ד, ה: וכן היה ר' יהודה אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בביאתן לארץ. נצטוו למנות להן מלך, ולבנות להן בית הבחירה, ולהכרית זרעו של עמלק.

דברי הימים א פרק ד: (מא) וַיָּבֵאוּ אֵלֶיהָ הַכְּתוּבִים בְּשֵׁמוֹת בִּימֵי יַחֲזַקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה... (מב) וּמֵהֶם מִן בְּנֵי שְׁמַעוֹן הֶלְכוּ לָהָר שְׁעִיר אַנְשִׁים חֲמֹשׁ מֵאוֹת וּפְלִטָיָה וְנַעֲרִיָּה וּרְפָיָה וְעֲזַיָּאל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֵאשֵׁם: (מג) וַיָּכּוּ אֶת שְׂאִרֵי הַפְּלִטָה לְעִמָּלֶךָ וַיִּשְׁבּוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

משנה ידיים ד, ד: בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל? אמר לו רבן גמליאל אסור אתה, אמר לו ר' יהושע מותר אתה. אמר לו ר"ג הכתוב אומר (דברים כג, ד) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי". אמר לו רבי יהושע וכי עמונים ומואבים במקומן הן? כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות.

משנה מגילה ג, ד: ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים. חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת. בשניה - זכור, בשלישית - פרה אדומה, ברביעית - החדש הזה לכם. בחמישית חוזרין לכסדרן

דברים פרק כה: (יז) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךָ בְּדָרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: (יח) אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדָרְךָ וַיִּזְנַב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ וְאֶתְּהָ עֵיפָר וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: (יט) וְהָיָה בְּהַנִּיחַ ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ מִכָּל אִיבִיד מִסְבִּיב בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זְכֹר עִמָּלֶךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח:

בראשית פרק לו: (יב) וְתִמְנַע הִיתָה פִּילְגֶשׁ לְאֵלִיפַז בֶּן עֵשָׂו וְתִלָּךְ לְאֵלִיפַז אֶת עִמָּלֶךָ...

מדרש תנאים לדברים כה, יח: "ואתה עיף ויגע" אלו ישראל, "ולא ירא אלהים" זה עמלק. אחרים אומרים: אלו ישראל שלא היה בידם מצוות שיגאלו.

שמות פרק יז: (יד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כָּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מַחָה אֶמְחָה אֶת זְכֹר עִמָּלֶךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: (טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי: (טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּסְיָה מִלְחָמָה לְה' בְּעִמָּלֶךָ מִדֶּר דָּר:

לקח טוב לשמות יז, טז: "ויאמר כי יד על כס יה". כל זמן שהרשעים בעולם, כביכול אין כסאו שלם, ואין השם שלם, בטלו רשעים מן העולם - הכסא שלם והשם שלם... דבר אחר: "כי יד" - אין יד אלא שבועה, שנאמר "אשר נשאתי את ידי" (במדבר יד, ל). ר' אלעזר המודעי אומר: נשבע הקדוש ברוך הוא בכסא הכבוד שלו, אם אניח נין ונכד בעמלק מתחת מפרס השמים, שלא יהו אומר גמל זה של עמלק, כבש זה של עמלק. ר' אליעזר אומר: נשבע הקדוש ברוך הוא שאם יבוא אחד מהאומות להתגייר שיקבלוהו ישראל, ומזרעו של עמלק לא יקבלו אותו.

משנה קידושין ד, יד: טוב שברופאים לגיהנום והכשר שבטבחים שותפו של עמלק.

רש"ר הירש לשמות יז, יד: "את זכר עמלק". לא עמלק, אלא זכרו ותהילתו של עמלק - הוא הגורם רעה לעתידה המוסרי של האנושות. כל זמן שספרי הזכרונות של האנושות יקשרו כתרי תהילה לראשם של גיבורי החרב; כל עוד שחונקיו ורוצחיו של אושר האדם לא ירדו לטמיון הנשייה - יביטו דורות הבנים בהערצה אל אותם גדולי בעלי הזרוע, וזכרם יעורר את הרצון להידמות להם במעשי אלימות ותהילה. ממשלתו של עמלק בעולם תמוט לנצח נצחים - רק בזמן שתורת המוסר האלוהית תיעשה למידה היחידה לכל דבר קטן וגדול, והכרת המוסר תגדל בעולם ביחס שווה, ולא הפוך, אל הגדולה והעוצמה; וככל שתרבה גדולתו וגבורתו של אדם, כן תגדל חומרת אשמתו כאשר יחטא ויעבור על חוקי המוסר, ופשעים של אדירי העמים ייתעבו ככל שעושיהם גדולים וחזקים יותר.

ויקיפדיה, ערך עמלק: על אנשי היבסקציה קבע ר' אלחנן וסרמן בשם החפץ חיים שהם מזרע עמלק, "על הללו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שיימחו מן העולם". ר' חיים מוולז'ין כינה את הצאר ניקולאי כ"זרע עמלק" >ובמאבקים בארצנו כינו כך בדור האחרון גם יריבים פוליטיים גם בהקשר של מאבקים פנים-דתיים.<

עמלק = ספק (140)

אסתר פרק ג: (א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גָּדַל הַמֶּלֶךְ אֶחָשְׁוֶרֶשׁ אֶת הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי וַיִּנְשְׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֶת כְּסָאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ:

פסיקתא רבתי, ג: איש מזרעו של עמלק עמד ונזדווג לישראל ולא עמד כנגדו אלא מזרעו של בנימין, ומי היה זה, זה המן הרשע שנאמר "המן בן המדתא האגגי" (אסתר ג, א). אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך, איש מזרעו של בנימין מוכן לך לבא ולקעקע את שורשיך, ומי הוא זה, זה היה מרדכי שנאמר "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני" (אסתר ב, ה).

מדרש אבא גוריון ג, ח: מה כתיב בהון? כל עממיא אומיא ולשניא די דארין בכל ארעא שלמכון יסגא, ידוע לכון כי אדם אחד בא לפנינו, לא מארצנו ולא מאדמתינו, אלא מזרע עמלק, בן גדולים הוא, והמן שמו, ושאל ממני שאלה קטנה וקלה, אמר: עם אחד יש בינינו ובזוי מכל העמים, מכשול בכל זמן, ודומים כמשוגעים, וחפצים ברעתנו, ורוחם גסה, וקללת המלך שרויה בפיהם... וכופרים בטובה מימיהם, מה עשו לפרעה העני, כשירדו למצרים קבלן בסבר פנים יפות, והושיבן במיטב הארץ בארץ גושן, וזן אותן בשני רעבון, והאכילן מכל טובה, פלטין היה לו לבנות

שם, ולא היה יכול לעמוד כנגדן, ובאו עליו בעלילה, אמרו לו לזבוח לאלהינו אנחנו הולכין ולבסוף ג' ימים אנחנו חוזרין, רצונך להשאילנו כלי כסף וכלי זהב ובגדים ומרגליות ונלך, והשאילום וטענו כל אחד ואחד מהם תשעים חמורים, עד שניצלו אותם, הלכו ונתעכבו ולא חזרו, הלכו אחריהם בשביל ממונם... ונשקע הוא וכל חילו ולא זכרו הטובה שעשה עמהם פרעה. עמלק אבי אבא מה עשו לו בשעה שבא עליהם למלחמה...

בבלי גיטין נז ע"ב: תנא: נעמן גר תושב היה; נבזראדן גר צדק היה; מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק; מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים; מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים. מאן אינון? שמעיה ואבטליון.

בראשית רבה מט, א: רב כי הוי מטי להמן בפורים אמר "ארור המן וארורים בניו" לקיים מה שנאמר "ושם רשעים ירקב" (משלי י, ז)

ר' דוד אבודרהם, הלכות פורים: וכתב אבן הירחי שנוהגים בצרפת ובפרובינציא שהתינוקות לוקחים בידן אבנים חלקים ולכתוב עליהם "המן" וכשמזכיר הקורא במגילה "המן" מקישין זו על זו למחות את שמו שנאמר "ושם רשעים ירקב" וכן אמרו במדרש תמחה את זכר עמלק (דברים כה יט) אפילו מעל העצים ומעל האבנים ...

מילון הערוך (ערך שוור): מנהג בבבל ועילם כל הבחורים עושין צורה כדמות המן קודם פורים ותולין אותה על גגותיהן ד' וה' ימים ובימי פורים עושין מדורה ותולין את הצורה לתוכה ועומדים סביבה ומזמרים ויש להם טבעת תלויה בתוך האש שתולין בה את הצורה וקופצין מצד האש לצד אחר וזו הטבעת מיקרי משוורתא דפוריא.

רש"י מסכת סנהדרין סד ע"ב: "רבא אמר כמשוורתא דפוריא" - קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים, שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה.

רבי שושן הכהן בן מוהרמ"ך, ספרו ממלכת כהנים, ג, עמוד שז: בשבוע שחל בו חג הפורים, היו מתכוננים הילדים ללכת לשדות מחוץ לעיר עם הרבנים שלהם, להביא מין עשב מדברי הנקרא ד"יש (שהוא יבש), לשורפו ביום צום אסתר, וכל אחד לוקח בידו שק עם מגל, והולכים כל ההמון יחד, כל רב ותלמידיו עמו, ובדרך צועקים בקולו "איש יהודי היה בשושן הבירה" (אסתר ב, ה). וכשמגיעים למקום שנמצא שם העשב הנזכר, מתפזרים הילדים לכל עבר, לקצור ולאסוף העשב הזה, ובינתיים הרב נח תחת אחד העצים עד עבור זמן מה, וחוזרים בהמולה בקול ששון ושמחה כנ"ל... וביום צום אסתר מתאספים בשכונות

האחרון על שם שרגילים אחרי זה כל הילדים לילך לשוק הגדול. וגם הגברים אחרי סיום תפלת שחרית היו לוקחים אחת מן החריות מיד הילדים, ומכים בה שלשה פעמים לזכר "מחה תמחה את זכר עמלק". אחרי תום הטקס הזה רבים מהילדים הקטנים היו מחליפים בגדי חג, והולכים לשוק הגדול שבעיר, הרחוק כשני קילומטרים, ואבותיהם קונים להם איזה חפצים חצוצרות וסוכריות ומיני מגדים וצעצועים וכדומה.

שונות, וכל אחד מביא קצירו לתוך הערימה שעושים באמצע הרחוב, וכל המרבה להביא הרי זה משובח. ועושים מזה צורת המן וילדיו, ותולים אותם באמצע הערימה. ומביאים גם חריות של דקל ירוקים [לחים, שלא תאחוז האש בהם. כך שמעתין]. וכשתתחיל האש להאחז בעשבים, מתחילים להכות בחריות הנז' על האש, ואומרים בקול רם: "המן אלחזין, רגילאתו פ'טין" (תרגום: המן האבל, רגליו בטיט). עוד היו אומרים "המן אלמחרוק, רגילאתו פסוק" (תרגום: המן הנשרף, רגליו בשוק). וזה

מי אנחנו? בית אבי חי מזמין אתכם לחוויה של תרבות יהודית-ישראלית מקורית.

אנו מקיימים מדי חודש עשרות אירועים אשר מזמינים את המשתתפים בהם ליהנות משפע של יצירה אמנות ומהזדמנויות להרחבת אופקים בתחומים שונים ומגוונים. בימים אלו, הבית עצמו הנמצא במרכז ירושלים, סגור, אך אתם מוזמנים לקחת חלק במגוון האירועים הרבים שאנחנו מקיימים באופן שוטף בכלטפורמות הדיגיטליות השונות.